

УДК 34:004

БЕЖЕВЕЦЬ А.М., аспірантка Національного технічного університету України
Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського.

ЕЛЕКТРОННЕ СУДОЧИНСТВО ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

***Анотація.** Стаття присвячена проблемам та перспективам інтеграції інформаційних технологій при здійсненні правосуддя як необхідної складової розвитку інформаційного суспільства в Україні. Досліджується використання новітніх технологій в судочинстві на прикладі зарубіжних країн.*

***Ключові слова:** інформаційне суспільство, електронне судочинство, електронне правосуддя, блокчейн, відеоконференція.*

***Summary.** This article is devoted to the problems and prospects of the integration of information technologies in the delivery of justice as a necessary component of information society development in Ukraine. The use of the latest technologies in litigation is explored on the example of foreign countries.*

***Keywords:** information society, e-court, e-justice, blockchain, videoconference.*

***Аннотация.** Стаття посвящена проблемам и перспективам интеграции информационных технологий при осуществлении правосудия как необходимой составляющей развития информационного общества в Украине. Исследуется использование новейших технологий в судебном процессе на примере зарубежных стран.*

***Ключевые слова:** информационное общество, электронное судопроизводство, электронное правосудие, блокчейн, видеоконференция.*

Постановка проблеми. Невпинний розвиток інформаційного суспільства вимагає трансформації усіх сфер суспільного життя, зокрема, й правосуддя. Застосування цифрових технологій при забезпеченні доступу до правосуддя є одним із елементів системи електронного урядування. Згідно Рекомендацій Rec (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації, сучасні інформаційні технології стали незамінним засобом у сфері здійснення правосуддя і таким чином вони сприяють ефективному управлінню державою, яке необхідне для нормального функціонування демократії [1]. Впровадження електронного судочинства є важливим інструментом модернізації судової системи та викликом сьогодення.

Істотного прискорення процес цифровізації судочинства набув також через пандемію коронавірусу COVID-19, яка на початку 2020 року накрила світ. У всьому світі дистанційні слухання стали практично єдиним виходом в умовах карантину, щоб не зупиняти правосуддя. Комерційний суд Великобританії навіть розглядав питання про те, чи варто зробити деякі судові слухання дистанційними після завершення пандемії [2].

Метою статті є визначення сучасного стану впровадження інформаційних технологій у судочинство в зарубіжних країнах та Україні.

Результати аналізу наукових публікацій. Тема впровадження інформаційних технологій у судочинство останнім часом перебуває під постійною увагою науковців та практиків. Окремі питання електронного судочинства досліджували Бринцев О.В., Калініченко Л.Л., Кушакова-Костицька Н.В., Логінова Н.І., Овчаренко О.М., Омельчук Л.В.

та інші. Категоріально-етимологічний аналіз понять “правосуддя” та “судочинство” проводили Бігун В.С., Бойко І.Й., Решота В.В. У деяких публікаціях (Голубева Н.) здійснено порівняльний аналіз електронізації судочинства на прикладах зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 129 Конституції України однією із основних засад судочинства є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами [3]. Стаття 7 Цивільного процесуального кодексу України визначає, що суд під час розгляду справи в судовому засіданні здійснює повне фіксування його перебігу за допомогою відео- та (або) звукозаписувального технічного засобу [4].

Безумовно, закріплені в законодавстві сучасні засоби здійснення судочинства повинні в першу чергу забезпечити зручність, прозорість, відкритість та доступність правосуддя, а інтеграція інформаційних технологій в процес здійснення правосуддя має відбуватись з урахуванням принципів верховенства права. Завдяки розвитку і впровадженню нових технологій і сучасних телекомунікаційних засобів стали можливими такі процесуальні дії, як: створення Єдиного Державного реєстру судових рішень, проведення засідань в режимі відеоконференції, аудіо- та відеофіксація судових засідань, транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет, електронна подача процесуальних документів.

Відповідно до ч.ч.1, 4, 8 ст. 14 ЦПК України у судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (далі – ЄСІТС). З її допомогою забезпечується обмін документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції. Реєстрація в ЄСІТС не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі.

Особи, які зареєстрували офіційні електронні адреси в ЄСІТС, можуть подати процесуальні, інші документи, вчинити інші процесуальні дії в електронній формі виключно за допомогою ЄСІТС з використанням власного електронного цифрового підпису, прирівняного до власноручного підпису відповідно до Закону України “Про електронний цифровий підпис” [4].

Відповідно до наказу Державної судової адміністрації України від 22.12.18 р. № 628 “Про проведення тестування підсистеми “Електронний суд” у місцевих та апеляційних судах” [5] з 22 грудня 2018 р. у місцевих та апеляційних судах розпочалась експлуатація підсистеми “Електронний суд” в тестовому режимі. Вона дозволяє подавати учасникам судового процесу до суду документи в електронному вигляді, а також надсилати таким учасникам процесуальні документи в електронному вигляді, паралельно з документами у паперовому вигляді відповідно до процесуального законодавства.

Право доступу до електронних документів, які надійшли на адресу суду, надається суддям, у провадженні яких перебувають відповідні судові справи.

Однак, на теперішній час підсистема “Електронний суд” працює лише в тестовому режимі та не передбачає технічної можливості судів здійснювати розгляд даної справи в електронній формі.

Крім цього, при прийнятті Закону України “Про електронні довірчі послуги” від 5 жовтня 2017 року Закон України “Про електронний цифровий підпис” визнано таким, що втратив чинність. Проте до сьогодні законодавець “забув” внести відповідні зміни до Цивільного процесуального кодексу.

Отже, через посилення у статтях 14 та 100 ЦПК України на нормативно-правовий акт, що втратив чинність, а також відсутність відповідних процесуальних норм та технічної можливості судів здійснювати розгляд справи в електронній формі, існує певна правова колізія, яка не дає можливості повноцінно функціонувати електронному суду та проводити електронні засідання.

Проведення дистанційних засідань в режимі онлайн-конференцій позитивно відзначається на динаміці розгляду справи по суті, адже при цьому забезпечуються основні засади та принципи судочинства, зокрема, принцип гласності та змагальності судового процесу, особистого розгляду і прямої мови. Крім того, це надає можливість суддям забезпечити розгляд справи у строк, визначений процесуальним законодавством, не затаюючи його з причин нез'явлення сторони (сторін), та дисциплінує сторони не зловживати своїми правами на подання клопотання про перенесення слухання справи через неможливість з'явитися в судові засідання.

Останнім часом в умовах карантину суди запровадили практику проведення так званих "гібридних" слухань: частково – вживу, частково – онлайн. Таким чином судам вдається уникнути великого накопичення нерозглянутих справ та не зупиняти свою роботу.

Проте, через недостатню формалізованість дистанційного судового процесу можливі деякі процесуальні недоліки та навіть порушення, адже, коли відеозв'язок відключено, залишається сподіватися лише на добросовісність та порядність учасників, які, на жаль, не завжди дотримуються встановлених вимог та правил поведінки.

Досліджуючи зарубіжний досвід впровадження електронного правосуддя, слід проаналізувати вже існуючі механізми створення та функціонування електронних судів та використання ними електронних доказів (в т.ч. створених з використанням блокчейн технологій) на прикладі Китайської Народної Республіки (далі – КНР), де вже декілька років функціонують три Інтернет-суди в Ханчжоу, Пекині та Гуанчжоу. Судовий процес через судову платформу Інтернет-суду має юридичну силу звичайного судового процесу, незважаючи на те, що Інтернет-суд приймає рішення в режимі онлайн-відео.

Визначено, що Інтернет-судам підсудні спори, пов'язані з: онлайн-продажем товарів і послуг, кредитуванням, авторським правом і суміжними правами, порушенням особистих немайнових прав та/або майнових прав через Інтернет, порушенням прав на доменні імена, претензії щодо відповідальності за якість продукції тощо.

Процес судового розгляду здійснюється виключно в режимі онлайн, включаючи обслуговування юридичних документів, подання доказів, а також безпосередньо сам судовий процес.

Інтернет-суди мають спеціальну платформу для розгляду справ і ведення судових процесів. Сторони судового процесу повинні пройти аутентифікацію особистості за допомогою онлайн-аутентифікації, до якої входить перевірка сертифіката, біометрична ідентифікація або сертифікація платформи національної уніфікованої аутентифікації, і отримати спеціальний обліковий запис для використання онлайн-платформи судових розглядів.

Сторони та інші учасники судового розгляду подають виключно в електронному вигляді матеріали судового процесу, в тому числі, посвідчення особи, ліцензії на ведення бізнесу, довіреність, посвідчення особи законного представника, а також будь-які докази по справі. Наданий стороною документ, після схвалення Інтернет-судом, вважається належним доказом у справі й таким, що відповідає оригіналу. Якщо інша сторона заперечує автентичність вищевказаних матеріалів і має обґрунтовані підстави, Інтернет-суд зобов'язує сторону надати суду оригінал оспорюваного документу.

Докази, що надаються в процесі розгляду справи Інтернет-судом, повинні надаватися операторами платформи електронної комерції, постачальниками послуг мережі та відповідними державними установами, до них повинен здійснюватися упорядкований доступ, вони мають перевірятися Інтернет-судом, фіксуватися в реальному часі та надійно захищатися.

Електронні докази, надані сторонами, можуть бути засвідчені за допомогою електронного підпису, перевірки хеш-значення, блокчейна та інших доказів, фіксованих і захищених від несанкціонованого доступу технічних засобів або за допомогою електронної сертифікації платформи судово-медичної експертизи. Судова платформа дозволяє користувачеві після ідентифікації використовувати Інтернет для перегляду і пошуку доказів. Це може бути пошук порушників авторських прав або перехід на сайт електронної комерції або реєстрація відомостей про покупку. Користувачі можуть створити доказ, хеш якого зберігається на блокчейні. Таким чином блокчейн вирішує питання генерації даних, встановлюючи час, місце, особу, обставини, які відбулися тощо.

З огляду на характер технології блокчейну, який є результатом зберігання даних на численних серверах, докази, засвідчені за допомогою цієї технології, визнаються Інтернет-судом належними, оскільки ця технологія забезпечує безпеку і достовірність даних та є захищеною від несанкціонованого доступу.

Інтернет-суди визнають законність блокчейн як способу зберігання і аутентифікації цифрових доказів, за умови, що сторони можуть довести законність технології, що використовується в процесі.

Інтернет-суди використовують платформу для ведення електронних архівів одночасно зі справою. Таким чином, паперові архіви справ повністю перетворені на електронні архіви.

Апеляція у справах, що слухаються в Інтернет-судах, розглядається також в режимі онлайн. Онлайн-слухання провадження судів другої інстанції відбувається згідно правил розгляду справи судом першої інстанції.

Висновки.

На даному етапі реформування судової системи України є всі технічні і технологічні можливості для впровадження інформаційних технологій в процес здійснення судочинства (правосуддя).

Практика впровадження Інтернет-судів в КНР показала реальний стан речей.

Впровадження в судову систему Інтернет-правосуддя підвищить ефективність захисту прав громадян, знизить судові витрати, вирішить проблему низької ефективності судових органів, сприятиме побудові системи соціальної довіри до судів.

Використана література

1. URL: [https://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/\\$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20\(2001\)%202.pdf](https://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7442a47eb0b374b9c2257d8700495f8b/$FILE/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20Rec%20(2001)%202.pdf) (дата звернення 22.09.2020).
2. URL: <https://yaizakon.com.ua/distantionnye-slushaniya-mogut-stat-postoyannym-standartom-sudebnogo-rassmotreniya> (дата звернення 22.09.2020).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.96 р. № 254/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://www.zakon.rada.gov.ua/laws>

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.04 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

5. Про проведення тестування підсистеми “Електронний суд” у місцевих та апеляційних судах”: наказ Державної судової адміністрації України від 22.12.18 р. № 628. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/628_18.pdf (дата звернення 22.09.2020).

~~~~~ * * * ~~~~~